

Ohlédnutí za profesním životem PhDr. Josefa Jančáře, CSc.

(* 16. 6. 1931 Těšov, † 8. 9. 2025 Uherské Hradiště)

Josef Jančář se narodil 16. 6. 1931 v Těšově u Uherského Brodu. Maturoval na Gymnáziu J. A. Komenského v Uherském Brodě, kde se aktivně zapojil do činnosti místního folklorního souboru. Zde se formoval jeho zájem o tradiční lidovou kulturu, a tak v letech 1953–1958 začal studovat národopis u profesora Antonína Václavíka na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po ukončení vysokoškolského studia nastoupil jako odborný pracovník do Slováckého muzea v Uherském Hradišti, kde zůstal do roku 1961. Po další tři roky zastával funkci vedoucího dokumentátora v Ústředí lidové umělecké výroby v Uherském Hradišti. V roce 1964 se jako ředitel opět vrátil do Slováckého muzea, odkud však musel v roce 1970 v důsledku normalizačních čistek odejít. Následně pracoval nejdříve jako odborný pracovník Krajského památkového střediska v Brně a poté, když mu bylo zakázáno pracovat v oblasti kultury, jako pracovník přidružené výroby JZD v Lipově. V té době také začala i jeho spolupráce na výstavbě Muzea vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici.

Do Ústavu lidového umění (dnešní Národní ústav lidové kultury) nastoupil dr. Jančář v roce 1979 díky osobní odvaze tehdejšího ředitele Vítězslava Volavého, který jej – navzdory jeho postojům k událostem v srpnu 1968 – přijal na místo odborného pracovníka. Zpočátku se zaměřil především na výzkum a zpracování interiérového vybavení objektů budovaného muzea v přírodě. K významným výsledkům jeho práce patří záchrana technologie výroby slaměných došků, kterou se podařilo zdokumentovat u posledních aktivních nositelů tohoto tradičního řemesla. Ti nejenže zhotovili doškové střechy na několika objektech strážnického skanzenu, ale především předali své znalosti a dovednosti mladší generaci pokračovatelů. Zároveň využil zkušeností z práce v ÚLUV a vydal dvě práce o lidové umělecké výrobě. Pro studio České televize Brno připravil scénáře dvanácti naučných pořadů se stejnou tematikou. Postupně se začal také věnovat teoretickým otázkám etnologie a novému tématu, které začalo být v osmdesátých letech aktuální – folklorismu.

Rok 1990 se stal pro profesní dráhu Josefa Jančáře přelomovým. Byl politicky rehabilitován a na základě konkurzu jmenován ředitelem Ústavu lidové kultury. Zejména díky své vůli, bezmezné osobní angažovanosti a velké dávce odvahy se mu podařilo zajistit zařazení ústavu mezi organizace přímo řízené Ministerstvem kultury a dokončit tak jeho transformaci na pozdější Národní ústav lidové kultury, instituci s celostátní i mezinárodní působností. Opodstatnění tohoto záměru a počínu potvrdil i zveřejněný dokument UNESCO z roku 1989 *Doporučení k ochraně tradiční a lidové kultury*, který naznačil vývoj a směr v oblasti péče o nehmotné kulturní dědictví a zdůraznil nezbytnost existence instituce s celostátní působností s mezinárodním přesahem, která by zásady dokumentu zabezpečovala. J. Jančář vytvořil podmínky a prostor pro naplňování závěrů tohoto Doporučení a ke spolupráci kromě kmenových pracovníků NÚLK přizval i řadu externích odborníků z vědeckých a kulturních institucí z celé republiky.

Hlavní devizou Josefa Jančáře bylo vzácné spojení organizačního talentu, nadhledu i schopností motivovat lidi, což umožnilo již na počátku 90. let realizovat důležité výzkumné, ediční a dokumentační projekty, které přispěly k upevnění postavení ústavu. Vznikl nový statut ústavu, Ředitelská rada jako poradní orgán ředitele, změnil se název vydávaného periodika na *Národopisnou revui*, nově se profilovalo i její zaměření, které dodnes reflektuje potřeby současné etnologie.

Prvním pilotním projektem byla videodokumentace *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*, která získala uznání i v zahraničí a díky níž obdržel ústav grant UNESCO na zahájení dalšího projektu videodokumentace *Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice*, jenž se stal základem pro realizaci dalšího dokumentu UNESCO týkajícího se péče o zachování tradičních řemeslných

technik. NÚLK byl ministerstvem kultury pověřen garantováním české verze projektu pod názvem *Nositel tradice lidových řemesel*, stejným titulem jsou každoročně oceňováni výjimeční řemeslníci.

J. Jančář se podílel i na vytvoření dalšího klíčového dokumentu UNESCO. Z pověření ministerstva připravil dotazníky i veškeré dokumenty pro konferenci expertů zemí střední a východní Evropy, která se konala ve Strážnici v roce 1995 a která formulovala potřebu a zásady vzniku nového dokumentu, jež potom UNESCO vydalo jako *Úmluvu o ochraně nehmotného kulturního dědictví*. Byla ratifikována téměř všemi státy světa a její zásady se promítají do činnosti odborných institucí, samosprávy, nevládních organizací a spolků.

Rok 1990 přinesl i nutnost vyrovnat se s ideologickou zátěží, která ulpěla na činnosti folklorních souborů i na folklorních festivalech, stejně jako na jejich novém postavení. Byla ohrožena i další existence Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice, ale díky nově ustavené programové radě a Jančářovu předsednictví v ní však dostal festival nový impuls. Jeho mezinárodní prestiž byla posílena ustavením *České národní sekce CIOFF*, jejímž prezidentem se Josef Jančář stal (po odchodu do penze byl i jejím čestným členem).

Josef Jančář odešel na odpočinek v roce 1996, což však neznamenalo ukončení jeho odborné činnosti. Dále pokračoval ve své publikační a vědecké práci. Pro moravskou etnologii editoroval publikaci zásadního významu – 10. svazek *Nové řady Vlastivědy moravské: Lidová kultura na Moravě* (2000), výsledkem syntézy dlouholetého bádání je publikace *Proměny Slovácka* (2011) a přehledová práce *Etnografie na Moravě a ve Slezsku v limitech 20. století* (2014). Jeho odborná i společenská činnost, která byla mnohokrát oceněna doma i v zahraničí, určitě zanechala v oboru nesmazatelnou stopu.